

vezetés célkitűzések alapján és kivételek alapján; költség-számítás, költségvetés készítés, pénzügyi ellenőrzés; elő-rejelzés, információs politika kialakítása, tervezés; a munkaerő tervezése, toborzása, kiválasztása, alkalmazása, oktatása és fejlesztése; szervezés és módszertan, operációkutatás, rendszerelemzés és rendszertervezés. Információs rendszerek: az intézményi, feladatbeli, ágazati, helyi, nemzeti és nemzetközi környezet; a különféle intézménytípusok célja, szerkezete, szervezete és politikája; berendezési, elhelyezési és működési problémák; bibliometriai tanulmányok döntéshozatalhoz szükséges adatok szolgáltatására; erkölcsi és jogi problémák (pl. titkosság, szerzői jog).

7. Számítástechnika

Számítógép hardware: adatgyűjtés és továbbítás; adat-előállítási módszerek az input számára. Input és output berendezések. Számítógépi software: programozási elvek és nyelvek. Programcsomagok. Számítógépes feldolgozás: adatformátumok, az adatbázisok szerkezete, keresés az adatbázisokban. Számítógépes rendszerek tervezése: terv-cél és tervfeladat; a beruházás és a várható eredmény értékelése. Új számítógépes rendszerek vizsgálata, tervezése és létrehozása. Számítógépes információs rendszerek; állománynyilvántartás, személyzeti nyilvántartás; könyv-nyilvántartás; tervellenőrzés; számítógépes betűszedés; információkeresés stb.

8. Kutatási módszerek

Történeti kutatás. Deduktív, induktív, hipotetikus-deduktív módszerek. Kutatási javaslat. Vizsgálat, adatgyűjtés, mintavétel. Az eredmények, hibák, érvényesség értékelése. Következtetések. Jelentés.

9. Matematika

Matematikai alapok. Függvények, halmazok, leképezés. Hibaelmélet és pontosság. Logika és Boole-algebra. Integrálás és differenciálás. Statisztika: mintavétel, valószínűség, jelentőségvizsgálat, korreláció, regresszió.

10. Nyelvészet

Természetes és mesterséges nyelvek. Nyelvi osztályozás. Szemantika, szintaktika, pragmatika. A szemantika kapcsolata a nyelvészettel, a lélektannal, a logikával és a filozófiával. A nyelv fejlődése.

11. Idegen nyelvek

Idegen nyelvek olvasása és megértése. Referátumok, jelentések stb. készítése idegen nyelvű anyagból. Idegen nyelvű információforrások használata.

12. Felsőfokú információelmélet és gyakorlat

Asszociációs eljárások: szavak gyakorisága, szócsoportok, szóhalmazok. Gépi indexelés és osztályozás. Gépi referálás. Nyelvészeti módszerek. Gépi fordítás.

/Criteria for information science. Institute of Information Scientists = Nachrichten für Dokumentation, 28. köt. 2. sz. 1977. p. 86–88./

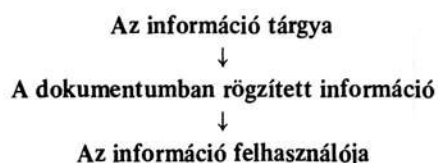
(Novák István)

Az információ avulásáról

Ismeretes, hogy a műszaki és tudományos információkat tartalmazó dokumentumokat az idő múltával egyre ritkábban használják. Az egyes dokumentumok aktív élettartama különböző, de avulásukat általános törvényszerűség határozza meg. E törvényszerűség feltárható a dokumentumok iránti kereslet és a bibliográfiai hivatkozások időrendi megoszlásának tanulmányozásával.

Vizsgáljuk meg az információ avulásának lényegét a következő elemi séma segítségével:

A séma elsősorban azt mutatja, hogy a dokumentumban rögzített információ vizsgálata során vagy az információ tárgyához, vagy a felhasználóhoz való viszonyból kell kiindulni.

Általános nézet, hogy az információ akkor tekinthető elavultnak, ha a felhasználó számára már nem új, tehát az információ értéktelenedése jelzi az avulás folyamatát (felezési idő). Az avulás ilyen értelmezésénél, amikor a dokumentum által közölt információ és a felhasználó viszonyából indulunk ki, alapvető hibát követünk el: nem vesszük figyelembe azt a tényt, hogy az egyik felhasználó számára elavult információ egy másik számára még új lehet. Az adott információ iránti érdeklődés csökkenését nemcsak az információ hasznosságának csökkenése, hanem sokkal inkább *tartalmának objektív avulása* idézi elő.

Amíg az információ tárgya állandóan változik, a dokumentumban rögzített információ csak új dokumentum létrehozásával változtatható meg. Jó példa erre egy tájrról készített fényképfelvétel: a filmen rögzített információ és az információ tárgya közötti különbség az idő múlásával egyre lényegesebb lesz. Az olyan információ azonban, amely tényeket közöl – pl. hogy valaki mikor született, vagy mikor halt meg – nem avul el. Ugyanígy, – bár a felhasználó szempontjából veszít értékéből – egy információ nem avul el akkor sem, ha egy folyamatot vizsgálva később más mérési eredményeket kapunk.

Az elmondottak alapján a következőket állapíthatjuk meg: *a dokumentumban rögzített információ avulása egyenlő a dokumentum tartalma és az információ tárgya közötti fokozatos távolodással*, amit az információ tárgyának változása idéz elő. E meghatározás alapján nincs létjogosultsága sem a „dokumentum avulása”, sem az „irodalom avulása” kifejezéseknek annak ellenére, hogy ezek a szókapcsolatok ma igen elterjedtek. Hangsúlyozzuk, hogy az információ tulajdonságainak – esetünkben avulásának – vizsgálatánál azt kell szem előtt tartani, hogy e tulajdonságokat a felhasználó szempontjából (hasznosság, érték, aktualitás), vagy pedig az információ tárgyának szempontjából (igazság, pontosság stb.) vizsgáljuk.

/POLUSKIN, V. A.: O ponjatii „sztarenie informacii” = Naucsno-Tehnicoszkaja Informacija, I. sor. 4. sz. 1977. p. 10–11./

(Novák István)

Hogyan mérhetjük a helyi szakkönyvtárak információs tevékenységének a hatékonyságát?

A könyvtárak és az információs szervek tevékenysége egyik fontos előfeltétele a kutatás és fejlesztés, valamint a termelés fejlesztésének. Ahhoz azonban, hogy hatékonyabbá tehesük ezt a tevékenységet, előbb meg kell határozni azt, hogy mihez képest tegyük azá. Tehát a könyvtári-tájékoztatói munka hatékonyságának olyan kifejezését kell megtalálnunk, amely egyaránt alkalmas egy-egy intézmény különböző időszakokban és több intézmény azonos időszakokban produkált munkája hatásának egzakt összehasonlítására.

A sokasodó hatékonyság-vizsgálatok különböző módon közelítik meg a kérdést és más-más mutatókat alkalmaznak. Vannak, amelyek *egyszerű statisztikai adatokkal* (az állomány nagysága, az olvasók száma, a beszerzett kötetek mennyisége, a kölcsönzések száma, az irodalomkeresések és a közzétett bibliográfiák száma stb.) operálnak, mások a *statisztikai adatokból levezetett*

mutatókkal (olvasottság, forgási sebesség stb.) dolgoznak. Ismét mások az *olvasói szükségletek kielégítésének arányát* állítják a hatékonyság meghatározásának középpontjába. Gyakorik a *feltételek felől közelítő hatékonyság-vizsgálatok* is, amelyek részint abszolút számokat sorolnak fel, illetve hasonlítanak össze, részint pedig egységnyi teljesítményekre számítják ki a feltételek és ráfordítások mértékét.

Könnyen belátható, hogy a fentiek mindegyike egyoldalú megközelítés, illetve hogy közülük egyik sem alkalmas önmagában valamennyi könyvtártípus és információs intézmény teljesítménye hatékonyságának kifejezésére.

A helyi szakkönyvtárak és információs intézmények munkájának hatékonyságát legobjektívebben az fejezheti ki, hogy az általuk kiszolgált kutató-fejlesztő intézmény befejezett kutatási és fejlesztési tevékenységéről szóló jelentések hivatkozásai között milyen arányban szerepelnek a szakkönyvtár, az információs szerv útján beszerzett információk és dokumentumok. Ez az ún. *funkcionális hatékonyság*.

A Szozjubühim tervezőiroda szakkönyvtárában ezt a vizsgálatot végezték el az 1969 és 1975 között befejezett 73 kutatásról szóló jelentés hivatkozás-apparátusában. A vizsgálat eredményeiről – ezen belül a szakkönyvtár munkájának javuló irányzatáról – az *I. táblázat* tájékoztat. (Lásd a 197. oldalon)

A funkcionális hatékonyság mellett ki lehet számítani a *gazdasági hatékonyságot* is, vagyis azt, hogy a szakkönyvtár segítségével mennyire vált kedvezőbbé a tervezőiroda létszám- és időgazdálkodása. Ez ugyanis a funkcionális hatékonyság függvénye: minél nagyobb a szakkönyvtárból származó hivatkozások aránya, annál kevesebb időt kellett az iroda személyzetének a források felkutatására fordítania.

Az ilyen hatékonysági mutatókat minden helyi szakkönyvtár, információs szerv messzemenően kamatoztathatja gyarapító és szolgáltató tevékenységének szinte valamennyi területén.

/VOVERENE, O. I.: Ob ocenke effektivnoszti informacionnoj dejatel'noszti naucsno-tehnicoszkkih bibliotek = Naucsnu i Tehnicoszkkie Biblioteki SzSzSzR, 1977. 6. sz. p. 11–17./

(Futala Tibor)